

В зв'язку з цим пріоритетне значення набуває вивчення досвіду інформатизації країн-лідерів цього процесу, а також облік позитивних і негативних тенденцій для більш оптимального "вростання" в глобальний процес інформатизації освіти.

Таким чином, революційні політичні та економічні зміни останніх років радикально позначилися на змісті освіти, зумовили перегляд теорій, концепцій, завдань навчального процесу з орієнтацією на ринкові відносини, на соціальний захист, на національні особливості, інформатизацію та технологізацію освіти водночас та доводять, що зміст сучасної освіти повинен базуватися на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, системності, інтегрованості, єдності навчання й виховання, на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Використана література:

1. Абдесв Р. Ф. Філософія інформаційної цивілізації. – М. : Владос, 1994. – 336 с.
2. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект : монографія: – К. : "Твім інтер", 2003. – 391 с.
3. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. – К. : Знання України, 2002. – 580 с.
4. Державна національна програма // Освіта. Україна ХХІ століття. – К., 1994. – С. 9.
5. Климова Г. П. Образование в контексте цивилизационного развития : монография. – Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. – 248 с.
6. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / Під ред. В. М. Литвина, В. П. Андрущенка. – К. : Знання, 2004. – Т. 1. – 382 с.
7. Образование в современном мире: состояние и тенденции развития / Под ред. М. И. Кондакова. – М. : Наука, 2000. – 113 с.
8. Парламентські слухання з проблем розвитку вищої освіти // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 8.
9. Ракитов А. М. Философия компьютерной революции. – М. : Прогресс, 1991. – 237 с.
10. Яковец Ю. В. История цивилизаций. – М. : Наука, 1995. – 381 с.

А н н о т а ц и я

В статтє аналізується содержание образования в информационном обществе. Обосновано, что содержание образования современного общества должно базироваться на общечеловеческих ценностях и принципах научности, поликультурности, системности, интегрированности, соединения обучения и воспитания, основываясь на гуманизме, демократии, гражданском сознании, уважении между нациями и народами в интересах человека, семьи, общества, государств.

Яшанов С. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КООРДИНАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

На сучасному етапі модернізації освітньої галузі, основні вимоги суспільства до системи освіти полягають у створенні системи, що здатна формувати у учасників процесу навчання цілісне бачення світу, розуміння глобальних проблем людства та шляхів їх

вирішення за рахунок уміння вирішувати комплексні завдання, що стоять перед особистістю.

Зважаючи на це, основу засвоєння змісту сучасних навчальних предметів повинні складати методи ефективного освоєння способів особистісної діяльності, а не конкретного предметного змісту [1]. На практиці реалізація цього положення зустрічається з великими труднощами, оскільки вирішення завдання інформатизації освіти вимагає включення в обов'язковий зміст загальної освіти великої групи порівняно нових для практики складових, що включають:

- володіння засобами раціонального мислення;
- уміння працювати з інформацією (здійснювати відбір інформації, необхідної для вирішення поставленого завдання; систематизувати її, формалізувати і ін.);
- уміння продуктивно планувати свою роботу і оптимізувати свою діяльність;
- здатність ефективно співробітничати при виконанні спільної роботи в групі.

Тобто, разом зі зміною фактичної сторони змісту навчальних матеріалів, розгортається процес зміни засобів і способів діяльності, перебудова методів і організаційних форм навчання освітніх закладів всіх рівнів.

Одним з ефективних засобів, що дозволяє вирішити багато завдань обумовлених вищенаведеними вимогами є широке введення в практичну діяльність закладів освіти Інтернет-технологій, які мають широкий спектр застосування як при очному так і при дистанційному навчанні, дозволяють органічно поєднувати різні форми організації навчального процесу.

Метою нашої статті є розгляд методів координації взаємодії учасників процесу дистанційного навчання з використанням Інтернет-технологій в умовах нового інформаційно-освітнього середовища закладу освіти.

В основу дистанційного навчання може бути покладена наступна модель передачі знань: викладач – інформаційне середовище – Інтернет-навчання. У подібній моделі основними джерелами знань є інформаційні ресурси мережі які спеціальним чином підготовлені (під конкретний етап дистанційного навчання) і розміщені на інформаційних серверах за допомогою доступного виду мережевої технології і вже існуючі в Інтернет ресурси (наприклад, освітні веб-сайти, бази даних і тому подібне) [5].

У загальному випадку, організація навчального процесу під час дистанційного етапу навчання, передбачає три рівні взаємодії різних елементів, які і створюють навчальне середовище. На рівні елементів управління відбувається взаємодія структурних підрозділів організації, що відповідають за організацію і планування навчальних курсів розробку навчальних матеріалів і забезпечення ними слухачів. Рівень елементів доставки включає телекомунікаційні засоби доставки навчальної інформації, а також засоби доставки звітних матеріалів, що відображають хід навчальної роботи індивіда. На рівні елементів взаємодії відбувається взаємодія між різними учасниками дистанційного навчання – викладачами, координаторами, слухачами, групами слухачів і т.п.

На рівні елементів управління дистанційним навчанням, критеріями успішного проведення дистанційного навчання з використанням Інтернет-технологій є наступні положення:

- Вибір навчальних курсів обумовлюється рівнем підготовленості групи або індивіда;
- Організація дистанційного навчання здійснюється на базі провідних установ системи освіти, чий сертифікат про освіту вважається дійсним для отримання, наприклад, вищого розряду при проходженні атестації (для вчителів у системі підвищення кваліфікації);
- Наявність потужно оснащеного Інтернет центру;

Зважений підбір персоналу, що забезпечує процес навчання.

Освітня установа, що веде дистанційне навчання, розробляє варіативну частину під потреби кожної окремої групи слухачів залежно від рівня підготовки і інших критеріїв, а також інтегрує очні курси, що діють паралельно з дистанційними. Для успішного управління процесом навчання необхідним є використання розміщених на порталі або сайті розкладів семінарів, графіків консультацій слухачів і роз'яснень, які допоможуть студентам спланувати свій робочий час, зорієнтуватися в навчальних матеріалах і успішно, при дотриманні всіх термінів, завершити навчання [7].

Загальновідомо, що ефективність професійної підготовки знижується при розтягнутому за часом навчанні, тому дуже важливим є правильний розрахунок оптимальної тривалості курсів [2]. Загалом, якщо навчальний курс складається з декількох модулів, що зв'язані між собою загальною логікою викладу, то спочатку слід включити в план коротші за часом вивчення модулі, потім – більші, а на закінчення – знову коротші.

Розгляд перших двох рівнів дозволяє визначити умови організації дистанційного навчання з використанням Інтернет-технологій, а третій – регламентує освітню діяльність на рівні елементів взаємодії учасників процесу дистанційного навчання. Але, зважаючи на те, що взаємодія між учасниками процесу навчання є ключовим елементом будь-якої освітньої діяльності, зупинимося детальніше на деяких проблемах взаємодії учасників навчання.

Суб'єктами взаємодії в процесі дистанційного навчання можна вважати:

- організаторів навчання (викладачів-консультантів, авторів навчальних курсів);
- викладачів-координаторів (регіональних координаторів);
- індивідуальних слухачів;
- навчальні групи;
- технічних фахівців;
- інших користувачів Інтернет технологій, з якими учасники процесу дистанційного навчання можуть взаємодіяти під час навчального процесу.

Кожен з суб'єктів може взаємодіяти в процесі навчання один з одним в будь яких варіаціях, наприклад, викладач-координатор взаємодіє з організаторами навчання – викладачами, консультантами або авторами курсу, з кожним студентом (під студентом маємо на увазі зареєстрованих слухачів навчальних курсів) окремо і навчальною групою в цілому, а також з технічними фахівцями і, при виникненні необхідності, з зовнішніми користувачами Інтернет (наприклад, при виконанні дослідницької роботи або ділових ігор в мережі).

Слухачі, що навчаються дистанційно, значну частину часу працюють самостійно. Якщо у них виникає бажання поставити питання викладачеві або координаторові їм необхідно послати його по електронній пошті і чекати відповіді. З одного боку, це примушує слухача вдумливіше відноситися до матеріалу, з другого, – це ставить його в умови практичного використання придбаних навичок під час очного етапу [3]. Тому програми дистанційного навчання повинні максимально стимулювати інтерактивну взаємодію між слухачами і викладачами, між колегами, а також між слухачами і навчальним матеріалом для підвищення якості навчання і мотивації.

Допомогти в цьому може організація групової роботи слухачів, частий обмін питаннями і відповідями, проектна робота і т.п. В процесі дистанційного навчання дуже важливо організувати оперативну відповідь викладачів на питання студентів. Інтернет-технології створюють для цього всі необхідні умови, забезпечуючи оперативну передачу інформації по електронній пошті або організовуючи консультації в рамках

телеконференції [6]. При дистанційному навчанні учасники цього процесу не бачать один одного, якщо, зрозуміло, не використовується відеоконференція, спілкування відбувається переважно у письмовій формі. Тому процес навчання можна персоніфікувати, щоб спілкування було живим, особистісним. Зарубіжні дослідники відзначають ефективність такого роду навчання в умовах використання Інтернет-технологій, підкреслюючи також і важливість організації особистих зустрічей викладачів і слухачів у процесі навчання.

Функції викладачів і координатора зводяться до відстеження відповідності процесу навчання поставленим завданням, до консультування слухачів по проблемних питаннях, організації і проведенні дискусій з питання, що вивчається, а також контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу. Інформаційний потік, що виникає між викладачем і слухачами є двонаправленим – частина інформації йде від викладача до слухача, а інша частина – від слухача до викладача. Саме цей чинник і створює умови для високого ступеня інтерактивності процесу навчання при дистанційному навчанні з урахуванням правильно вибраних засобів Інтернет-технологій [4].

Ефективність дистанційного навчання часто суттєво підвищується у зв'язку з наявністю спеціального координатора навчальних курсів, який забезпечує належне використання можливостей навчального Інтернет-центру. Світовий досвід організації очно-дистанційних курсів підтверджує необхідність наявності такої структурної одиниці, як координатор навчальних курсів по використанню Інтернет-технологій в освітній діяльності.

Загальна практика створення Інтернет-ресурсів навчального призначення показує, що автор і координатор курсів може виступати в одній особі, надаючи ефективну підтримку в процесі спілкування по мережі "дистанційним" студентам. Під ефективною підтримкою слухачів в цьому випадку мається на увазі постійні особистісні контакти між координатором і конкретним студентом, оперативна допомога і бачення загальної освітньої та особистісної траєкторії розвитку студента в мережі впродовж всього періоду навчання.

У обов'язки координатора курсу входить [3]:

- проведення консультацій по поточних питаннях роботи;
- проведення індивідуальних і групових консультацій для "дистанційних" студентів в телеконференціях і по електронній пошті;
- відстеження змін, що відбуваються в конкретній предметній галузі і регулярне оновлення змісту навчальних матеріалів;
- корекція методик і форм організації навчальної діяльності під час очного і дистанційного етапів;
- формування групи слухачів для виконання навчальних проектів і групових завдань;
- моделювання управління навчальними телеконференціями і списками розсилки;
- проведення моніторинг курсу, ведення обліку успішності;
- надання психологічної допомоги слухачам в період адаптації в мережі;
- надання допомоги в налагодженні контактів з іншими учасниками процесу навчання;
- координація роботи авторського колективу, що обслуговує курс;
- створення навчально-матеріальної бази, що необхідна для здійснення очно-дистанційного навчання;
- здійснення рекламно-маркетингових заходів, пов'язаних з курсом (реклама в ЗМІ, публікації в періодичних виданнях, виступи на конференціях і т. п.)

Зважаючи на вищенаведений перелік, можна зробити висновок, що комплексний характер роботи координатора при очно-дистанційній формі навчання вимагає наявності певного набору професійних знань і умінь, оскільки навчання в рамках дистанційних курсів завжди проводиться при широкому використанні Інтернет-технологій. Професіограма координатора очно-дистанційного навчання [3] описує загальні вимоги до знань і умінь у галузі використання Інтернет технологій в освітній діяльності і включає в себе:

- знання можливостей персонального комп'ютера, його технічного устрою і галузей використання;
- володіння сучасним програмним забезпеченням;
- знання методичних матеріалів і наукової літератури з проблеми використання сучасних інформаційних засобів у навчанні;
- володіння методикою організації і проведення занять з використанням засобів Інтернет технологій;
- уміння вести кваліфікований пошук інформації в Інтернет, електронних довідниках, базах даних, інформаційно-пошукових системах, словниках;
- уміння організовувати зберігання інформації, проводити її аналіз і вибирати адекватні форми її представлення;
- уміння використовувати отримані дані при вирішенні поточних і стратегічних завдань.

До перерахованих вище вимог можна додати ще обов'язкову наявність спеціальних знань і умінь по роботі в новому інформаційному середовищі, що безпосередньо пов'язані з використанням різних служб Інтернет – електронної пошти, телеконференцій і т. п., а також ті, що пов'язані зі специфікою спілкування користувачів Інтернет один з одним.

Спеціальні знання і уміння координатора в галузі Інтернет-технологій складають:

- знання особливостей організації і проведення телеконференцій;
- знання основ телекомунікаційного етикету;
- уміння використовувати різні доступні засоби телекомунікацій (електронна пошта, телеконференції, спілкування в режимі реального часу і тому подібне) для обміну інформацією з іншими користувачами;
- уміння працювати з електронною поштою уміння вести діалог з іншими користувачами мережі;
- уміння відбирати з наявних в Інтернеті ті інформаційні ресурси, які найбільш адекватні поставленим цілям навчання;
- уміння готувати інформацію до передачі по мережі з використанням різних прикладних програм (текстового редактора, графічного редактора, редактора HTML).

Та все ж, головним у професійній підготовці координатора дистанційного навчання є не стільки загальний технічний рівень володіння Інтернет-технологіями, а те, наскільки він готовий до вирішення психолого-педагогічних завдань, до роботи зі студентами на основі сучасних активних методів навчання [7]. В цьому випадку ми можемо виділити лише найбільш загальні вимоги до знань і умінь координатора в галузі психології і педагогіки, які не залежать від предмету спеціалізації координатора:

- знання індивідуальних стилів навчально-пізнавальної діяльності студентів при дистанційному навчанні;
- знання чинників, що визначають навчальну активність студентів при дистанційному навчанні;
- знання особливостей організації самостійної роботи студентів в інформаційно-пізнавальному середовищі Інтернет;

- володіння прийомами організації спілкування учасників дистанційного навчання;
  - уміння організувати і проводити психолого-педагогічне тестування студентів;
  - уміння складати індивідуальний психолого-педагогічний портрет студента;
  - уміння подавати психологічну підтримку студентам на початкових етапах навчальної діяльності;
  - уміння формувати невеликі навчальні групи за принципом психологічної сумісності;
  - уміння підтримувати сприятливий психологічний клімат усередині віртуальної навчальної групи;
  - уміння попереджати і вирішувати конфліктні ситуації.
- До вищенаведеного переліку необхідно додати загальні знання і уміння координатора в галузі нових педагогічних технологій:
- знання сучасних активних методів навчання (методу навчання у співпраці, методу проєктів, дослідницького методу і ін.);
  - володіння методикою організації і проведення мережових ролевих ігор і групових тренінгів;
  - володіння індивідуальними, груповими і фронтальними методами навчання;
  - уміння адаптувати використовувану методикою очного навчання до умов Інтернет;
  - уміння поєднувати очні і заочні форми навчання при дистанційному навчанні;
  - уміння поєднувати індивідуальні і фронтально-групові форми навчання при роботі з дистанційними студентами;
  - уміння організувати і провести телекомунікаційний проєкт;
  - уміння організувати і провести навчальну тематичну телеконференцію, виступаючи як її модератор;
  - уміння організувати і провести тематичний веб-сервер-чат;
  - уміння організувати моніторинг навчальної діяльності студентів.

У обов'язки координатора дистанційного навчання входить не тільки безпосередня робота зі слухачами, але і моніторинг самого курсу, що є не менш складним завданням, ніж організація роботи по технології навчання у співпраці або проведення підсумкової відео конференції, бо моніторинг дистанційного курсу здійснюється у формах:

- анкетування та тестування слухачів;
- індивідуальних і групових інтерв'ю;
- аналізу звітних робіт, матеріалів телеконференцій, записів чатів і відеоконференцій
- аналізу статистичної інформації по роботі слухачів з конкретним веб-сайтом (наприклад, на якому розміщені матеріали курсу).

Отже, вищенаведений перелік обумовлює ще і наявність уміння організувати ефективну систему контролю і тестування віртуальних студентів.

Вищенаведений перелік вимог до професіограми координатора має дещо теоретичний характер, тому зупинимось на конкретному методі, який агрегує знання і уміння координатора і дозволяє допомогти слухачеві, що оволодів навичками використання Інтернет технологій, знайти самостійне вирішення проблеми в умовах нового інформаційного освітнього середовища, яке сприяє виникненню інновацій, можливості підвищувати рівень інновативності, сприйнятливості суб'єкта до інновацій, прагнення до творчості.

Вибір інноваційної поведінки тісно пов'язаний з рівнем інновативності кожного конкретного суб'єкта, схильності його до новаторства [6]. Умови використання нового інформаційного середовища передбачають низький ступінь регламентації поведінки,

інформаційне збагачення і представленість зразків креативної поведінки, що обумовлює суттєвий вплив на розвиток інноваційного компоненту діяльності.

Метод співдосягнення, або коучингу (коучинг – тренування), це можливість навчити іншого більшому, ніж знаєш і умієш сам. Координатор під час дистанційного етапу навчання, не вирішує проблеми з якими практично кожен слухач зіштовхується в практичній діяльності, а допомагає слухачеві знайти власне рішення. Допомога координатора в цьому випадку можлива за рахунок використання знань про індивідуальні особливості учасника очно-дистанційних курсів, технічних і технологічних можливостей застосування Інтернет-технологій та загальної ситуації у відношенні до впровадження ІТ у практичну діяльність індивіда. Але, з другого боку, координатор і не може вирішити проблему і не вирішує її, він допомагає знайти слухачеві власне рішення.

Головним тут є вміння допомогти іншим в розкритті їх власних можливостей, що загалом і повинно бути властиво кожному вчителю. У багатьох ситуаціях вчителі часто використовують саме зняття внутрішніх перешкод для досягнення бажаної мети. Внутрішні перешкоди є результатом нашого минулого досвіду, переконань, обмежень і звичок, а отже є необхідність переструктурування та зняття стереотипів, що перешкоджають створенню і введенню в практику нововведень. Ідея організації середовища рефлексії культивування співтворчості повинна бути покладена в основу організації дистанційного етапу навчальних курсів. Слухачі, що пройшли очний етап, повинні не тільки закріплювати навички і вміння, придбані за комп'ютером при роботі з Інтернет технологіями, але і бути націлені на творче використання педагогічних і Інтернет технологій [4]. Суть методу культивування співтворчості полягає в принциповій інноваційній відкритості по відношенню до кожного інноваційного завдання, в творчому, співтворчому сенсі.

В процесі співдосягнення дослідження перешкод, цілей, ресурсів і інших складових відношення людини до ситуації є одним з інструментів знаходження своєї лінії поведінки, свого способу вирішення конкретної проблеми. Але найважливішим результатом є ефективна дія, вирішення конкретної проблеми, а не тільки розуміння ситуації. Процес співдосягнення можливий лише у випадку, якщо вчитель приймає і реалізує самостійні рішення та особисто несе відповідальність за кінцевий результат. Етапи спів досягнення, загалом складаються з реалізації наступних кроків:

1. Встановлення взаємин координатора і слухача під час практичної роботи. Слухач висловлює прохання допомогти, а координатор пояснює в чому полягатиме його допомога і допомагає сформулювати передбачуваний результат в цілому.

2. Дослідження поточної ситуації, проблеми. Координатор прагне зрозуміти поточну ситуацію (проблему) і відношення до неї слухача і допомогти йому ставлячи запитання, що підводять слухача до стадії формування свого відношення до проблеми.

3. Визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату. Координатор прагне зрозуміти, що заважає слухачеві в досягненні мети, і допомогти йому в усвідомленні і дослідженні перешкод, а слухач досліджує свої внутрішні і зовнішні перешкоди.

4. Вироблення і аналіз можливостей для подолання перешкод. Координатор ставить запитання і використовує інші методи, що націлюють слухача на пошук рішень і подолання обмежень, а слухач досліджує можливості для подолання перешкод.

5. Вибір конкретного варіанту дій і складання плану. Координатор допомагає слухачеві в аналізі можливостей, а слухач аналізує можливості, вибирає конкретний варіант і складає план дій.

Координатор і співробітник домовляються про те, що конкретно повинне бути зроблене до певного терміну і наступний етап завжди починається з розгляду того, що зроблено, що вдалося або не вдалося, і що можна було зробити краще.

Загалом, представлений опис є схематичним. Іноді етапи міняються місцями, і логіка процесу дещо видозмінюється. Проте в більшості ситуацій у методі співдосягнення ця послідовність зберігається.

Насамкінець необхідно зауважити, що цей метод не є універсальним засобом для вирішення проблем дистанційного навчання. Але сьогодні все частіше від мережевого викладача, що координує освітній проект, чекають активності, ухвалення нестандартних рішень, відповідальності і лідерства відносно конкретних завдань і проектів. Уміння ухвалювати відповідальні рішення, проявляти ініціативу не тільки в галузі використання Інтернет-технологій є характерним для вчителів, що мають відповідну підготовку. Тому, на наш погляд, метод співдосягнення як метод «виращування» вчителів-новаторів, майбутніх лідерів, має перспективне майбутнє. Таким чином, метод співдосягнення сприяє підвищенню рівня професійної діяльності вчителя в умовах використання Інтернет-технологій та розвитку інноваційного підходу до вирішення проблем сучасної освіти, що виникають в новому інформаційному середовищі. Високий рівень спеціальних навичок координатора і прагнення системи управління освітою до підтримки ініціативності вчителів, які володіють сучасними методами роботи в новому інформаційному середовищі є умовою ефективності застосування цього методу.

Використана література:

1. *Денисова А. Л.* Теория и методика профессиональной подготовки студентов на основе информационных технологий : дисс. ... д.п.н. – М., 1994. – 445 с.
2. *Прокофьева М. С.* Использование информационно-образовательных ресурсов вуза // Всероссийская Интернет-конференция “Инфокоммуникационные технологии в системе гуманитарного образования и научных исследованиях” : матер. конф. – Ставрополь, 2003. – <http://conf.stavsu.ru/conf.asp/ReportId=47>.
3. *Моисеева М. В.* Компьютерные телекоммуникации в системе повышения квалификации учителей средней школы : автореферат дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Институт общ. ср. образования РАО. – М., 1997. – 21 с.
4. *Хуторской А. В.* Интернет в школе. Практикум по дистанционному обучению. – М.: ИОСО РАО, 2000. – 304 с.
5. *Кравцов Д. Г.* Особенности технологии программирования сайта дистанционного обучения ХГУ: Материалы Второй международной научно-практической конференции (Информатизация образования Украины: состояние, проблемы, перспективы). – Херсон, 2003. – С. 68-70.
6. *Усенков Д. Ю.* О необходимости разработки информационно-методических материалов по применению Интернет в преподавании учебных дисциплин. <http://ito.bitpro.ru/2000/III/1/114.html>
7. *Шауцукова Л.* Применение сетевых мультимедийных сред в этнорегиональных системах образования // Педагогическая информатика. – 2005. – № 4. – С. 66-75.

Аннотация

В статье рассмотрены современные методы координации взаимодействия участников процесса дистанционного обучения с использованием Интернет-технологий.